

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 821.163.6:908(497.4Bled)"18"

Prejeto: 20. 5. 2013

Mina Černe

prof. slovenščine in zgodovine, Zasip, Dolina 1, SI-4260 Bled
E-pošta: mina.cerne@gmail.com

Bled v slovenski literaturi »dolgega 19. stoletja« (2. del)

IZVLEČEK

Članek predstavlja podobe Bleda v času »dolgega 19. stoletja« skozi literaturo takratne dobe. V središču je analiza slovenskih književnih del, ki temelji na motivno-tematskem pristopu. Glavne teme v obravnavanih delih so verska, domovinsko-narodna, zgodovinska in ljubezenska tema. Snov je vzeta iz ljudskega izročila in verovanja. Dela opevajo predvsem lepote Bleda in okoliške pokrajine. Glavni motivi so Blejsko jezero, otok, otoška cerkva, zvonček želja, grad, čoln, ribe, labod, fijakar. Pri tem prihaja do izraza vloga literature o Bledu pri oblikovanju narodne zavesti. Pokaže se, da so podobo Bleda določali historizem, ljudsko izročilo, krščanska tradicija in nacionalizem.

KLJUČNE BESEDE

Bled, slovenska književnost, »dolgo 19. stoletje«

ABSTRACT

**BLLED IN SLOVENIAN LITERATURE IN »THE LONG 19TH CENTURY«
(PART 2)**

This article presents Bled in the period of »the long 19th century« through the literature of that age. The main part is dedicated to the analysis of Slovenian literary works, based on motivic and thematic approach. The main themes in the studied works are religious, patriotic-national themes, historic and love themes. The material is taken from the folk traditions and beliefs. The works above all celebrate the beauty of Bled and the surrounding landscape. The main motifs are Lake Bled, the Bled Island, the island church, the wishing bell, the castle, the boat, the fish, the swan, and the coachman. It shows that literature about Bled importantly contributed to the shaping of national identity. It also shows that the image of Bled was very powerfully determined by historicism, popular tradition, Christianity and nationalism.

KEY WORDS

Bled, Slovenian literature, »the long 19th century«

Uvod

Članek je nadaljevanje prvega dela, predstavitev obsežnega korpusa slovenske literature o Bledu v času »dolgega 19. stoletja«. V drugem delu je namen prispevka predvsem pokazati posplošeno podobo, vlogo in odnos takratnih slovenskih ustvarjalcev do Bleda, tako kot se odseva v književnosti. Iz različnih perspektiv raznih avtorjev dobimo podobo Bleda, ki odraža kulturni duh dobe »dolgega 19. stoletja«, ko so bile slovenske dežele del Habsburškega cesarstva. Motivno-tematska analiza obdelanih književnih del o Bledu¹ iz tega obdobja pokaže tipične motive, ki so jih pisci povezovali z Bledom. V svojih delih so pisci predvsem opevali lepote blejske pokrajine. Najpogostejši motiv je Blejsko jezero, sledijo mu blejski otok z otoško cerkvijo in zvončkom želja ter čoln. Manj pogosti motiv je blejski grad. Labodi, ribice v jezeru in fijakarji so motivni drobci. Motivi so vzeti iz slovenske, predvsem blejske zgodovine, iz ljudskega izročila in tradicije ter iz časa življenja avtorjev. V zvezi z ljudskim izročilom se pojavijo motivi povodnega moža, črne vdove in potopljenega zvona. Motivi in teme so povezani s krščansko tradicijo, predvsem s češčenjem Marije Kraljice in romarji na blejski otok. Pogosta je aktualizacija starega izročila o poganskem templju boginje Žive na otoku in pokristjanjevanju teh predelov. Bled se

povezuje z domovinsko-narodno temo. Pisci te dobe skušajo vzbuditi v bralstvu narodna čustva. V času slovenske moderne je precej književnih del o Bledu povezanih predvsem z ljubezensko in osebnoizpovedno tematiko, v ozadje se pomakneta verska in narodnostna tematika. Pri vsakem tematskem sklopu so predstavljena le nekatera dela, na podlagi katerih se nam izriše podoba Bleda skozi različne okvire in motive.

Blejska pokrajina v književnosti

Bled je v književnosti največkrat upodobljen skozi pokrajinske značilnosti. Pisatelji in pesniki opevajo naravne lepote. Blejska pokrajina prihaja do izraza predvsem skozi motive, ki so vzeti iz narave (jezero, otok), ki se nanašajo na kulturne znamenitosti (grad, cerkev, zvon, čoln) in motivne drobce iz živalskega sveta (riba, labod, raca, golobica).

France Prešeren je svojo pesnitev *Krst pri Savici* (1836) umestil na Bled in v Bohinj. To mu je 15. julija 1832 svetoval Janez Čop – naj zasnuje večje pripovedno delo, ki bi se dogajalo v prelepi okolici njihove ožje domovine.² V peti stanci *Krsta*, ki kompozicijsko spada k predzgodbi pesnitve, je razgrnjena idilična panorama Bleda in okolice, in sicer perspektiva z gradu: naslikano je jezero z otokom in cerkvijo na sredi, zasnežene goré z najvišjim

Razglednica iz leta 1900 s sliko Jesen na Bledu ruske slikarke Marie de Rablejev (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

¹ Podrobnejši pregled tematskih in motivnih krogov o Bledu v književnosti je predstavljen v diplomskem delu *Podobe Bleda skozi literaturo v »dolgem 19. stoletju«* (2011), ki je hkrati tudi podlaga temu prispevku.

² Prešeren, *Poezije dr. Franceta Prešerna*, str. 428.

Triglavom, rodovitno radovljiško ravnino na levi, Osojnico in Stražo. V naslednjih kiticah je prikazan blejski otok v časih ugašajoče karantanske svobode.

Blejsko pokrajino lepo popiše v vseh urah, podnevi in ponoči, v vseh vremenskih razmerah Rado Murnik v povesti *Na Bledu* (1917). Naravne lepote slika lirično občuteno, s strastjo in vznesenostjo. Bled enači z enim od najlepših krajev sveta, z »rajsko krajino«. Glavni junak Igor prihaja na Bled in med potjo občuduje pokrajino: »Nato sem jo mahnil preko železniškega tira peš po prostrani Radovljiški ravnini in se oziral na stare znance, zdaj na Stol in na Begunjščico, zdaj na Jelovico in na Triglav. Kakor v prijetnih sanjah sem korakal mimo zelenih pašnikov in kristalnih studencev, čez stari most preko Save in po sveže vonjavem gozdu proti Zagoricam. Še je skrivalo Blejsko jezero svojo lepoto. Naposled sem zagledal grad in kmalu potem se je pred mano razgrinjala vsa blejska krasota. Bilo mi je, kakor da sem se preselil v nov, lepši svet.«³ Bled popisuje v vseh letnih časih: »Bled v mladi vesni – v bogatem poletnem čaru – v pestri jesenski obleki – v kristalnem in srebrnem zimskem plašču: koliko bajno divne krasote!«⁴

Janez Mencinger se je rodil in preživel svoje otroštvo v Bohinju in je bil tudi pozneje navezan na lepote bohinske pokrajine in gorenjske okolice, predvsem Bleda. To se odraža v njegovih delih. Svojo povest *Skušnjave in skušnje* (1865) locira na Bled. Glavni junak, mladi pesnik Vekoslav, se pelje s kočijo iz Ljubljane na Bled in spotoma popisuje pokrajino. Opeva lepote blejskega kraja. Želi si, da bi bil rojen tu, ker bi mu potem tudi pesmi bolj tekle s peresa; tako kot Prešernu. V povesti je opis blejske pokrajine in ljudi v takratnem času.⁵ Podoba Bleda in Blejskega jezera z okoliškimi pogledi ga omamlja. »Vekoslav je dolgo stal na jezerskem bregu, zamaknjen v nepopisljivo lepoto. Večerna brisavica je šepetala v jagnjedih zraven jezera, krotki valčki so veselo poskakovali ob bregu, sončni žarki so lesketali v dolgih srebrnih pasovih na jezerski planjavi, ki je bila tudi svetlo bleščeča, tam živo zelena, zadaj pa sivotemna. Bela cerkev na osredku je izmed visokega drevja prijazno k molitvi vabila. Razlegalo se je od zvonika ubrano zvonjenje, ki se je ujemalo s šepetanjem valov, kakor bi vsa narava tega

kraja svetost razglaševala. Bele vasi in posamezne hiše okoli jezera so kakor biseri postavljene v živo zelenjad. Nališpana je vsa narava; samo grad na strmi skali resnobno gleda v dolino in zadaj se kopicijo gore za gorami, zeleni travniki, temne goščave, gole planine, sive goličave in Triglava beli sneg; na gorah pa sede kope temnožarečih oblakov, skozi katere sonce pošilja jezeru zadnji pozdrav.«⁶ Spominski potopis *Moja boja na Triglav* (1897) umesti Mencinger predvsem v Bohinj in na Triglav, v vloženi zgodbi Melkijada o svoji preteklosti pa tudi na Bled. Pripoved je delno avtobiografska, že glavni junak je pisatelj Janez, ki piše, kako je hodil na Triglav. Primerja Bohinj z Bledom, opisuje, zakaj se Bohinjci in Blejci sovražijo med seboj. Vendar pa so si kljub medsebojnim nesoglasjem in razlikam enaki v misli, da ni lepših krajev na zemlji, kot sta Bled in Bohinj. Glede tega se pripravljajo le, kateri kraj je lepši od drugega. »Bohinjec, kakor je obče znano, zajame vse jezero v en škaaf. Blejec je pa žaljen, če mu Bohinjec očita, da je Blejskega jezera komaj za pol škaafa! Žaljeni Blejec mu odgovarja: 'Bohinjec ne bo hodil na Bled po vodo, ker je ima doma preveč; ampak v tisti svoj škaaf bi naložil in v svoje jezero prinesel zeleni osredek z lično cerkvijo iz Blejskega jezera, ako bi mu Bog to dopustil. A Bog tega ne dopusti, ker bi Materi božji bilo bivanje na Bohinjskem jezeru prežalostno.'«⁷ Blejci so se torej hvalili z otokom sredi jezera, Bohinjci pa z velikostjo Bohinjskega jezera. Tekmovanje je segalo tudi v interpretacijo *Krsta pri Savici* – Bohinjcem je šlo v nos, da je Prešeren postavil na Bled Črtomirjevo in Bogomilino ljubezen in pokristjanjevanje ter ga označil s »podobo raja«, v Bohinj pa krvavi boj in Črtomirjevo misel o samomoru.

Luiza Pesjak v pesmi *Bled* (1874) opeva lepote Bleda v desetih dvovrstičnih kiticah. Lirski subjekt si v srcu izbere Bled za domovanje, kajti na Blejskem jezeru je lepo: spomladi zjutraj slovesno pojejo zvonovi, čolni veslajo k otoku, valovi se lesketajo v sončnih žarkih, v otoški cerkvici se pojejo pobožne pesmi. Grad govori o starih časih, poslušaga Triglav, ki nadzoruje gibanje v nižini. Bled je kraljestvo krasote, veselje je biti tu doma.

*Na jezeru bleškem kakó je lepó,
Ko zjutraj zvonovi slovesno pojó.*

/.../

*Dà, lepo je tukaj, ne grem več odtod,
Saj lepše, milejše nikjer nij drugod.*

*Kraljestvo krasote je tu na ogled
In torej veselje domovja je Bled.⁸*

³ Murnik, *Na Bledu*, str. 9.

⁴ Prav tam, str. 81–82.

⁵ Med drugim omeni, da takratna slovenska gospoda ni hotela govoriti slovensko, ker naj bi bil to jezik za kmečko prebivalstvo, ampak izključno nemško oz. tuje. Prav tako izvedemo, da je hodilo v tistih časih veliko gospode na Bled. Pripovedovalec se pritoži nad gorenjskimi cestami, ki naj bi bile delane za tujce, saj se vlečejo in popotnika tako izčrpajo, da se mora spotoma ustavljati v gostilnah. Na cestah je veliko beračev, ki pa bodo odšli s prihodom gorenjske železniške proge. Pisatelj povest postavi v svoj čas, v 19. stoletje (pred izidom leta 1865), ko še ni bilo gorenjske železniške proge (1870). (Mencinger, *Zbrano delo* 1, str. 235, 240, 244)

⁶ Mencinger, *Zbrano delo* 1, str. 248.

⁷ Mencinger, *Moja boja na Triglav*, str. 17.

⁸ *Besednik*, 1876, 6/2, str. 13.

*Razglednica iz leta 1905 s sliko Beneška noč na Bledu slikarke Marie de Rablejev
(iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).*

Nekatere pesmi počastijo kraj Bled ne le z opevanjem naravnih lepot, ampak tudi s pozdravom. Andrej Praprotnik v dveh pesmih pozdravi najprej Bled, nato celotno Gorenjsko. V pesmi *Pozdrav* (1856) lirski subjekt nagovarja in pozdravlja gorenjsko stran, predvsem Bled, gore, Triglav, planine, otok, cerkvico na otoku, Marijo. »Pozdravim te Gorenjska stran, / In tebe, Blèd, široko znan!«⁹ V pesmi *Gorenjsko* (1860) lirski subjekt pozdravlja Triglav, ki se ponosno dviga. Savica mu bobni izpod pečine, gleda na Bled, ki je »narave najlepši porod.«¹⁰

Blejsko jezero je v književnih delih najpogostejši motiv, pojavi se v vseh delih o Bledu v času »dolgega 19. stoletja«. Največkrat pesniki in pisatelji opevajo lepote jezera. Povezan in prepleten je tudi z drugimi motivi: z otokom in otoško cerkvico, z gradom, s čolni, ki vozijo po jezeru, z ribicami in labodi. Pojavlja se kot osebnoizpovedni motiv notranjega pomirjenja lirskega subjekta ali literarne osebe ob pogledu na jezero. Jezero se pojavi kot kraj ljubezenske sreče ali nesreče – marsikateri junak zaključuje svoje življenje v njem. Jezero kot prizorišče je v delih prikazano v vseh letnih časih in urah –

zamrznjeno, razburkano s podivjanimi valovi, umirjeno z gladko ravnino; podoba jezera ob svitu, ponoči, podnevi, zjutraj. Zelo pogost motiv je jezero kot pot do otoka in cerkvice za romarje in izletnike. Vožnja po jezeru je lahko mirna, ki človeka poveže z njegovo notranjostjo, ali razburkana, nevarna, pri kateri človek začuti lastno minljivost. Motiv jezera je povezan tudi z ljudskim izročilom, z legendo o nastanku jezera in s povodnim možem. V delih se najde tudi primerjava Blejskega z Bohinjskim jezerom. Jezero je skrivnostno, neraziskano. Povezuje se tudi z zgodovinsko temo – razsvetljava jezera ob praznikih in obisku avstrijskega cesarja, francoski napad leta 1813, kjer je Blejcam jezero služilo v obrambne namene. Simbolni motiv jezera v mističnem pogledu je bitje v svoji individualni zavesti. Jezero simbolizira zemeljsko oko.¹¹ Jezero je torej simbol človeške individualne zavesti, nasprotno je obala okrog jezera simbol naše zunanje zavesti, zunanjega bitja (telesa, življenja, uma).

Alojzij Remec napiše osebnoizpovedno pesem *Na Bledu* (1909). V šestih kiticah lirski subjekt nagovarja jezero, kako je mirno, tiho in skrivnostno v jutranji zarji, kako verno pogleduje proti nebu. Primerja ga z deviškimi očesom.

⁹ Praprotnik, *Pesmi, cerkvene in druge*, str. 85.

¹⁰ *Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/30, str. 237.

¹¹ *Celovski zvon*, 1990, 8/27, str. 22.

*O jezero, jezero mirno,
vse tiho, skrivnostno tako,
v nebo kot deviško oko
zagledalo si se verno ...*

*A v duši jaz vidim svoji
ob tem svitu temnejšo še noč,
ves boj, ves dvom pekoč
še bolj čutim ob tvojem pokoju ...¹²*

Nad jezerom se podijo meglice, pride poldan, svetloba. Pride do kontrasta, subjekt občuti ob svitu še temnejšo noč v duši, v njem se odvija notranji boj, ki ga čuti še bolj ob vsem tem jezerskem pokoju. Potem zasliši glas zvona: nekdo si verjetno nekaj želi, mogoče prosi zase ali za svoje dekle, morda se tako kot subjekt sprašuje, kod in kam, morda je sam in mu je tuje lastno srce.¹³ Pesem je prežeta z melanholijo in pesimizmom. Spokojno jezero subjektu ne pomaga k notranjemu miru, k večjemu še stopnjuje nemir. Obratno pa lirski subjekt ob pogledu na jezero pozabi na notranjo bolečino in se pomiri sam s sabo v pesmi *Na Bleškem jezeru* (1895) Ivana Podržaja. Pesem je osebnoizpovedna, lirski subjekt opeva jezero in samotno plavajoč čolnič, pogleduje večerno zarjo, kako zlati vrhove in nebo, vse je mirno in spokojno, sliši se le bitje zvončka, vendar je tudi zvok del naravne harmonije, ki jo ustvarjata jezero in otok. Subjekt motri vodo, ki je kot zrcalo, opazuje valove, zeleno ogrinjalo hribov in siv obok gorovja. Pri tem pozabi na notranjo bolečino: v srcu mu začne cveteti raj, pomiri se sam s sabo.

*Kako čarno, velikansko
Me objema božji svet!
Čutim pač, jezero kranjsko,
Dušni mir ob tebi spet!¹⁴*

Fran Zbašnik (pseudonim Novus) v enokitični pesmi *Blejsko jezero* (1903) nagovarja in opeva jezero kot biser Kranjske dežele. Biser tu predstavlja redkost, dragocenost, enkratnost, lepoto. V pesmi Blejsko jezero prerašča v simbol slovenstva, ki bi ga morali Slovenci ohraniti zase, ne pa ga puščati v lasti tujcev, kakršen je trgovec Muhr.

Motiv jezera je glavni v trikitični pesmi Otona Župančiča *Jezero* (1912). Jezero ima povezovalno vlogo, povezuje kozmos in zemljo. V vodi se zrcalijo vse resnice, zarje, zvezde, slika se pokrajina: gore, drevo, otok, zvonik, oblak, ptič. »Kar je resnic, to je v jezeru slik.«¹⁵ Lirski subjekt z izvoljenko gleda v jezero, oba se zapleteta v čarobnost jezera, v čar je-

zerskih sanj. Glavni motiv igra jezero tudi v Župančičevi štirikitični pesmi *Pogled na jezero* (1910). »Sinji se jezero, blesti se breg«,¹⁶ v gozdu je sneg, med sinjinami plava labod, srebrni galebi vstajajo, svet je pol ubrane harmonije. Lirski subjekt vidi v zrcalu jezera svoj obraz. Subjekt jezero nagovarja, razmišlja o večnosti jezera: kako je že od nekdaj tu in da bo ostalo še dolgo potem, ko subjekta ne bo več. Zato ob jezeru človek začuti večnost, blaženost. V pesmi *Vibar* (1914) pa motiv jezera dobi druge razsežnosti. Veter piha, preraste v nevihto, ki se dvigne nad jezerom, šumi po gorah, se vrtinči od nebes do zemlje. Vse šumi in buči, valovi so vedno večji, divje race so pregnane iz varnega zavetja v ločju. Lirski subjekt z družčino stoji na verandi in zmedeno opazuje divjanje narave. Nevihti se upira le labod, ostaja miren in neprizadet od neurja. Tudi glas zvona je preglašen od groma, ki zagospodari v prostoru. V pesmi je prikazana premoč narave nad človekom. Zaradi viharja na jezeru nastanejo valovi, jezero se razburka, deluje grozno in ne več spokojno kot v prejšnjih dveh Župančičevih pesmih. Motivi iz narave so vpeti v ljubezensko temo.

Josip Stritar v pesmi *Bog sprimi, svetlo te jezero* (1869) poje hvalnico Blejskemu jezeru. Lirski subjekt je veliko potoval po svetu in vendar je le malokatero jezero tako lepo kot Blejsko, ki se mu je zasedralo globoko v srce. Po njem je subjektovo srce vedno hrepenelo. Ko je starejši, ga je obiskal še enkrat – jezero je bilo isto, še vedno lepo in mlado. Vendar subjekt ni bil več isti – preveč hudega je doživel v življenju, spoznal trpljenje in grenkobo.

Janez Mencinger v kratki pesmi *Kolikor glav, toliko misli* (1885) tudi opeva Blejsko jezero. Pogledat ga pridejo štirje možje in vsi modrujejo po svoje. Ljubljanski gospod želi, da bi bilo bližje Ljubljani, saj bi ga lahko več ljubljanske gospode prišlo pogledat. Ribič si želi, da bi bilo širše, da bi se lahko v njem ujelo več rib. Kmet si želi namesto jezera polje s pšenico. Grajski lovec pa divji gozd, da bi lahko streljal jelene in srne. Verjetno namiguje na grajskega oskrbnika Ignacija Novaka, ki je želel Blejsko jezero osušiti in speljati most do otoka proti koncu 18. stoletja. V pesmi se pojavi ideja, da je jezero večno in enako že dolga tisočletja, človek ga lahko ali sprejme in občuduje ali pa se nad njim zgraža.

Vida Jeraj tematizira Bled v kratki lirizirani prozi *Na Bledu* (1893), ki spada v širši sklop Spominov, ki so izhajali v mesečniku *Vesna*. Pripovedovalka stoji ob Blejskem jezeru in razmišlja. Želi si miru, vendar ga ne najde, zaradi tujcev, ki jih je privabilo znano jezero. Nekateri iščejo tu zdravje, drugi razvedrilo. Pripovedovalka tu ne najde več miru. Spominja se otroštva, ko je tu še bival mir.

¹² *Domači prijatelj*, 1909, 6/12, str. 313.

¹³ Prav tam.

¹⁴ *Zora*, 1895, 1/2, str. 49.

¹⁵ *Ljubljanski zvon*, 1912, 32/1, str. 2.

¹⁶ Župančič, *Zbrano delo* 2, str. 256.

Razglednica z motivom laboda na Bledu iz leta 1907 (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

Zaželi si, da bi jo čolnič vodil po svetli jezerski gladini. Turizem je tu predstavljen kot nekaj, kar ubija naravni jezerski mir, spokojnost in čarobnost okolice.

V književnih delih »dolgega 19. stoletja« je zelo pogost tudi motiv otoka. »Vzemi Bledu otok, pa je več kot polovica blejske romantične krasote izginilo. Blejci sploh ne rabijo besede otok, ampak govore le o Jezeru.«¹⁷ Motiv se povezuje predvsem z versko temo, s češčenjem Marije Kraljice, z romanjem na otok, s cerkvico na otoku; z motivom zvončka želja, ki je postavljen na otoku – tja so hodili romarji in drugi obiskovalci zvonit v upanju, da se jim bo želja izpolnila; z ljubeznijo in poroko, saj se veliko ljudi na otoku poroči; z ljudskim izročilom o nastanku otoka; s češčenjem poganske boginje Žive; z zgodovinskimi temami – z zgodbo o junaških Blejках, z obiskom cesarja Franca Jožefa.

Motiv »zvončka želja« je pogost v slovenski književnosti o Bledu »dolgega 19. stoletja«. Nekateri z njim povezujejo ljudsko izročilo o potopljenem zvonu in blagoslovu otoškega zvončka s strani papeža. Motiv zvončka je lahko uporabljen tudi v funkcijski vlogi zvončka – ljudje zvonijo na zvon v upanju, da se jim bo uresničila želja. V obdobju pred moderno avtorji zvonjenje povezujejo po eni strani predvsem z vero v Marijo Kraljico, saj bo preko glasu zvona lahko slišala prošnje in molitve vernikov ter jih uslišala, po drugi strani pa z narodnostjo – lirski subjekt ali literarna oseba na otoku zvonit za domovino, za slovenstvo. V obdobju moderne začnejo

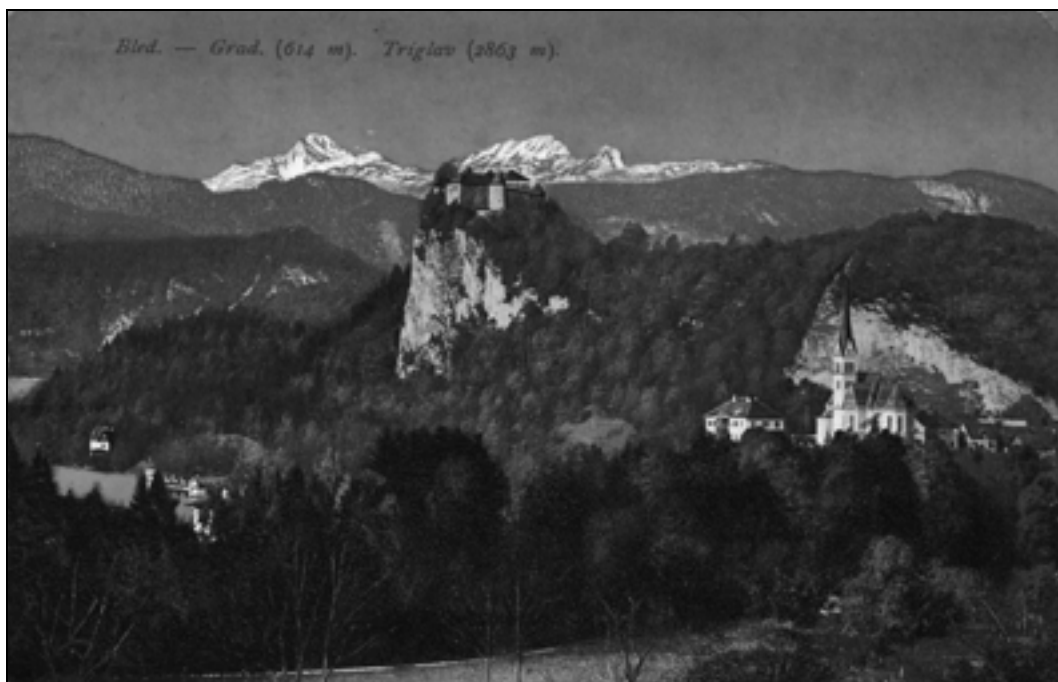
avtorji zvonjenje povezovati z ljubeznijo, upajo, da jim bo moč zvončka prinesla srečo v ljubezni. Motiv zvončka je uporabljen tudi kot del zunanje podobe Bleda, ki s svojim zvonjenjem na otoku s pesmijo prispeva k še bolj rajski podobi Bleda. Zvon je motivno uporabljen tudi kot sredstvo, ki opozarja okoliške prebivalce na bližajočo se nevarnost, v povezavi z zgodovinsko temo na prihod Francozov – »roparjev« cerkvenega zaklada. Ta motiv je uporabljen pri literarizaciji junaških Blejk. Motiv zvona dobi narodno vlogo, ko zavedno slovensko prebivalstvo obiskuje Bled in otok, kjer zvonijo na zvon z upanjem, da bo prinesel narodu boljšo bodočnost, prosijo tudi za slovansko slovo. Ta narodnostna vloga se v literaturi poveča predvsem konec 19. stoletja, ko so na Bledu organizirani tudi razni vseslovenski narodnjaški shodi. Tak motiv zvona uporabi v pesmi *Na blejskem otoku* (1898) Marica Strnad. Lirski subjekt hiti do otoka, najprej s čolnom, nato po otoških stopnicah, da bi pozvonil na zvon in prosil za narod, pri čemer potegne za zvon.

*O narod moj, le za-te bom prosila,
Saj tvoja sreča moje je izvor!*¹⁸

Zvon s svojim glasom ustvarja čarobno melodijo, ki prispeva k mističnemu, skoraj rajskemu vzdušju in podobi Bleda. Lirski subjekt ob rajski podobi čuti duhovnost, doživlja notranji mir, poglobljenost,

¹⁷ Kimovec, *Bled nekdanj in sedaj*, str. 17.

¹⁸ *Slovenka*, 1898, 2/1, str. 1.

Razglednica s fotografijo Frana Pavlina iz leta 1905 z blejskim gradom in Triglavom (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

povezanost s samim seboj. V pesmi *Bled* (1874) Ivan Gaberš ek poveže mili glas otoškega zvona z lahnim vetrcom, kar se sliši kot nebeško petje. V pesmi se kot večkrat doslej povezujeta zemeljsko in božje, kar je simbolizirano z naravo, cerkvijo in zvonom. Zaradi te povezanosti vidnih lepot narave in slušnih zvokov nebeškega petja (zvona) je Bled v pesmi označen za raj, »domovine naše kras«. ¹⁹ Motiv zvona, ki s čarobnim, milim glasom poudarja svetost kraja, uporabi tudi Janez Mencinger v po-vesti *Skušnjave in skušnje* (1865). »Razlegalo se je od zvonika ubrano zvonjenje, ki se je ujemalo s šepetan-jem valov, kakor bi vsa narava tega kraja svetost razglaševala«²⁰

Motiv blejskega gradu v slovenski književnosti »dolgega 19. stoletja« ni tako pogost. Večinoma ga pisatelji in pesniki uporabljajo pri opisovanju lepot pokrajine. Grad je kot dogajališče del ljudske legende o potopljenem zvonu, ki pripoveduje o žalujoči mladi vdovi, ki živi na blejskem gradu. Lahko je uporabljen kot zgodovinsko dogajališče. Grad kot del blejske pokrajine je prisoten v pesmi *Blésko jezero* (1848) Kajetana Hueberja. Blejski grad stoji na skali nad jezerom in gleda na Babji zob. Z gradu lahko človek mirne vesti kadarkoli »zauka«.

*Z verhne sréde
Skale bléde
Stari Grad je rób;
Čez od Grada
Mutast strada
Stermi babji zób.*

*Kdor si tukaj
Lé zaukaj
Tú brez vse skerbi!²¹*

Grad je dvignjen nad celotno blejsko pokrajino, od koder je prelep razgled. Tudi Luiza Pesjak v pesmi *Bled* (1874) uporabi isti motiv na podoben način. Lirski subjekt grad personificira, grad namreč sam pripoveduje, kako so ga zidali na visoki skali. Nanj gleda najvišji slovenskih vrh, Triglav, in ga pazljivo posluša. Triglav je simbol slovenstva. S tem se povežeta dva motiva oz. simbola slovenstva.

Grad se pojavi v povezavi z zgodovinsko temo, v opisovanju preteklih grajskih prebivalcev. V vložni zgodbi Melkijadove pripovedi v Mencingerjevem spominskem potopisu *Moja boja na Triglav* (1897) izvemo, da so v 19. stoletju oz. leta 1860 imeli na blejskem gradu sodnega komisarja, ki je skrbel za sodne zadeve v celotnem okolišu, tudi v Bohinju. Konec 18. stoletja je bila gosposka (zakupniki) v blejskem gradu nenasitna. Od svojih podložnikov so

¹⁹ *Vrtec*, 1874, 4/4, str. 61.

²⁰ Mencinger, *Zbrano delo* 1, str. 248.

²¹ *Kmetijske in rokodelske novice*, 1848, 6/10, str. 37.

zahtevali razne dodatne davke, predvsem za turške vojne. Peter Bohinjec v povesti *Za staro pravdo* (1901) postavi dogajališče v čas kmečkega upora leta 1515, kjer opiše pisarno blejskega gradu. »Leseni stropni tramovi, barvani s pisanimi črtami, so nosili lepo posnete in zarezano debele deske iz kostanjevega lesa. Stene pa so bile prenapolnjene vsakojakih podob, orožja in omar. Nekaj koženic je ležalo popisanih na enonožni kameniti mizi, in debel urbarij je ležal odprt na njej.«²²

Zgodovinska tema in motivi

Marsikateri dogodek iz blejske zgodovine je ostal v ljudskem spominu. Pisatelji in pesniki so črpali snov iz resničnih preteklih dogodkov in obdobj. Avtorji tematizirajo predvsem dogodek o pregonu Francozov z Bleda leta 1813, opisujejo obisk cesarja Franca Jožefa na Bled leta 1883 in drugih pomembnih zgodovinskih osebnosti za kraj Bled, kmečke upore v 16. stoletju, turške vpade na to območje.

Rado Murnik v povesti *Na Bledu* (1917) seže na konec 19. stoletja na Bledu, in sicer v poletno turistično sezono. Na določenih mestih pisatelj sodobno dogajanje prekinja z razmišljanjem o blejski preteklosti. Spomni se angleškega naravoslovca Humphryja Davyja, ki je 19. avgusta 1827 zapisal v svoj dnevnik: »Dolino od Ljubljane do Podkorena smatram za najlepše, kar sem videl v Evropi.«²³ Glavnemu junaku Igorju Kalanu pripoveduje stric Janko, kako so konec 18. stoletja blejski duhovniki sadili vinsko trto in so po dvanajstih letih vsako jesen pridelali do osemstih bokalov vina, ki je bilo tako dobro kot dolensko, če je bilo pomešano z laškim moštom. Pravi, da je bilo pod blejsko skalo trsje, zato se je temu kraju reklo »Nograd«. Igor reflektira o preteklosti, o Blejskem jezeru in otoku ... »O, da bi mogel za en dan nazaj v ono dobo, ko še ni bilo na otoku ne cerkvice ne stopnic, ampak samo drevje, grmovje, skale, cvetlice in trava, naokoli pa ne hiše ne vrta, marveč le gozdi, sami tihi temni gozdi! V jezeru se koplje zober, kozorog, los, prajelen, medved, bober, tur. Na otoku in ob bregovih gnezdiijo povodne ptice, nad vodo se preletavajo, šume in grme živi oblaki.«²⁴ Pripoveduje o času, ko so na tem ozemlju prebivali Iliri, Kelti, Rimljani in se preganjali po gozdovih.²⁵ Nadaljuje s

poganskimi časi, ko so na otoku imeli tempelj boginje Žive. Nato se spomni turških vpadov in kako so na to nevarnost domačini opozarjali s kresovi. Neke noči ima Igor burne sanje o vseh pomembnih ljudeh za Bled skozi zgodovino – o Crtomirju in Bogomili, Matiju Čopu in Francetu Prešernu, o nemškem cesarju Henriku II. z ženo Kunigundo in briksenskim škofom Albuinom, o kmetu Klandru (vodji blejskih kmečkih uporov) in blejskem župniku Krištofu Faschangu, o blejskem glavarju Herbertu Turjaškem, o baronu Janezu Vajkardu Valvasorju, o Napoleonovih ljudeh, Ferjanovi Urški oz. Burjevki, o Angležu Humphreyju Davyju, Valentinu Vodniku ... Murnik v povesti združi zgodovinska dejstva o Bledu, ljudsko izročilo, prikaže čas konca 19. stoletja in vse to vpne v glavno ljubezensko zgodbo, ki se odvija med Igorjem in Olgo.

Zgodovinska pripoved o uporu junaških Blejk je postavljena v leto 1813. Francozi so Bled zasedli dvakrat. Prvič leta 1797, ko so ostali tam le nekaj mesecev. Od blejskega nabornega okraja so zahtevali seno za vojsko. Drugič so prišli Francozi na Bled leta 1809 in so ostali do leta 1813. Takrat se je o njih razširila vest, da so hoteli oropati otoško cerkev, kar jim je preprečilo blejsko ljudstvo, predvsem ženska populacija.²⁶ O junaških Blejkah, ki so pregnale Francoze, so v 19. stoletju pisali zgodbe, pesmi in dramske igre. Skupno vsem delom je, da blejske žene obkolijo blejsko obalo in junaško branijo francoski napad na otoško cerkev. Pokažejo se kot močne posameznice, zveste častilke Marije Kraljice, ki s pomočjo vere in iznajdljivosti v obrambi prekosijo Francoze – ti niti ne pridejo do otoka. Osramočeni se umaknejo in pustijo Bled in cerkev na blejskem otoku pri miru. Francozi so prikazani kot sovražniki, roparji, brezbožneži (nosilci protiverske miselnosti). Zgodba se je ohranila v ljudski pripovedi. Vendar ima dejanske vzporednice v zgodovinskih dejstvih.²⁷

njega sinu Dažbogu, blagoslavljajo blago in črede, njive in uljnake. Plešoč in pojoč mečejo s cvetjem ovenčani mladeniči in mladenke zelenolasim rusalkam pisane vence v jezero, venčajo v posvečenem gaju kip boginje Ljubezni in rodovitne Žive, sežigajo malike hudobne zimske in smrtno boginje Morane, prepeljavajo podobo dobre boginje Vesne po jezeru, rajajo in pojo na otočku pod zeleno streho, ki skozi njo veselo gledajo zvezde in mesec.« (Murnik, *Na Bledu*, str. 134–135)

²⁶ Gornik, *Bled v fevdalni dobi*, str. 92.

²⁷ O dejanskem poteku dogodka poročajo takratne zgodovinske knjige: August Dimitz *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813* (1874), Franc Hubad *Junaki* (1889), Franciscus Čarman *Božja pot Matere Božje na Blejskem jezeru* (1899), Francišek Kimovec *Bled nekdanj in sedaj* (1908). Nekaj zgodovinskih dejstev, ki se nanašajo na ta dogodek: leta 1803 je avstrijska vlada sekularizirala vsa briksenska posestva, tudi blejsko, vključno z vsem imetjem, ki je pripadalo blejski graščini. Pod blejsko gospodstvo je spadala tudi otoška cerkev in posestva otoške prošnje. Ko so leta 1809 tu zavladali Francozi, je vse imetje prejšnje avstrijske države prešlo v njihovo last – to je blejska graščina in

²² Bohinjec, *Za staro pravdo*, str. 116–117.

²³ Murnik, *Na Bledu*, str. 50.

²⁴ Prav tam, str. 134.

²⁵ »Na gorah, po klancih, izza gozdnih robov in na gradu se ne svetijo več rimljanski štiti in čelade; že se tam bliskajo okovani kiji in buzdovani slovenskih straž, ki čuvajo lesene stolpe in trdnjave, gradišča in višegrade. Po planinskih samotah odmeva slovenskih knezov bojni rog. Naši pradedje! Obrnjeni proti Triglavu, bivališču triglavega boga Triglava, vladarja zemlje, morja in zraka, darujejo starešine poganskih Slovencev v mraku pod lipo najvišjemu bogu Svarogju in

*Ilustracija pregona Francozov z Bleda slikarke Melite Vovk Štih
(iz knjige Bled v fevdalni dobi, avtorja Franca Gornika, 1967, str. 93).*

Francišek Krek napiše cikel dveh pesmi Dva prizôra iz Bleda. V prvi pesmi, *Francozi v Blédu 1813. leta* (1883), v petih šestvrstičnih kiticah opeva divjanje francoskih konjenikov, ki jih na blejski otok vleče cerkveno srebro. Hitijo s pohlepom v oĉeh. Lirski subjekt prosi Marijo za pomoĉ. Takoj za tem blejske Źene v tolpah obstopijo breg jezera, pripravljene na prepreĉitev napada na sveti zaklad. Junaško branijo napad in pošljejo Francoze domov. Pesnik Francoze v pesmi enaĉi z vragi.

*Zdaj Blédskih se Źén
Raznáme plamén,
In v tólpah so brég obstopile,
Da ljut bi napàd
Na svéti zaklád
Junáški branĉ odvrnile.*

*Navajen le zmáĝ
Ustávi se vrág,
Odstópi v molĉánji bojnicam;
Od jéze, sramú
Pekéĉe z brodú
Slovénskím Źenám in devícám.²⁸*

V drugi pesmi, *Cesar Fran Josip v Blédu 1883. leta* (1883), v šestih šestvrstičnicah z združujoĉo zaporedno in oklepajoĉo rimo, literarizira obisk cesarja. Lirski subjekt ima do cesarja polno rodoljubnih ĉustev. Blejci so sreĉni, da jih je obiskal »Slovénca njih cár, / Mogóĉni vladár.«²⁹ Hitijo k jezeru, pojejo, se veselijo, ga veselo pozdravljajo. Cesar stopi v ĉoln, se pelje do otoka in v Marijini cerkvi molí k Bogu za slovensko ljudstvo, za njihovo sreĉo. Verska ĉustva se prepletajo z domoljubnimi.

*Ne móli za sé,
On móli za té,
Oj pléme slovénsko premilo!
Presréĉen si ród,
Ker sam tvoj gospód
Iskréno ti kaŹe ĉutilo.³⁰*

Janez Mencinger opiše dobo pred pokristjanjevanjem v potopisnem romanu oz. spominskem potopisu *Moja hoja na Triglav* (1897). Obstajala naj bi stara trditev Blejcev, ki oĉitajo Bohinjcem, da so ti samo na pol kršĉeni. Ta trditev izvira Źe iz starih ĉasov, ko so se Slovenci pokristjanili. Blejci so se pokristjanili pred Bohinjci. Takratni blejski mostiŹarji in koliŹarji so bili prepriĉani, da imajo Bohinjci neko rodovno napako, ker ne morejo sprejeti krsta. Blejci so bili ponosni nase, da izvirajo iz čistokrvnega plemena Adama in Eve, stari Bohinjci pa so oĉitno imeli meŹano kri – bili so na pol potomci Adama in Eve, na pol potomci poganskih bogov. In

blejsko gospostvo z vsemi pripadnostmi. Posebna komisija je s protokolom z dne 21. decembra 1809 prevzela otoŹsko cerkev in s protokolom dne 22. decembra 1809 dodelila otoŹsko proŹtjisko premoŹenje v last cesarja Francozov in kralja Italije, to je Napoleona. Francozi se tri leta niso dotaknili niti opreme otoŹske cerkve niti opreme kapele na blejskem gradu, ki je na isti naĉin postala francoska last. Konec leta 1812 in 1813 so hoteli Francozi izkoristiti premoŹenje obeh. (Gornik, *Zgodovina blejske Źupnije*, str. 220)

²⁸ *Vrtec*, 1883, 13/10, str. 145.

²⁹ Prav tam, str. 146.

³⁰ *Vrtec*, 1883, 13/10, str. 146.

zaradi poganske polovice se niso mogli krstiti. Pisatelj pove tudi pravljico³¹ o tem, kako so se bogovi naseljevali v bohinjki in blejski konec. Boginja Venera bi pobegnila pred mrzlim Bohinjem na topel blejski otok. Bog vojne, Mars, pa bi sledil Veneri na Bled in se utaboril na Straži pri Blejskem jezeru.

Zgodovinska povest *Črna žena* (1910) Gregorja Žerjave obravnava tematiko kmečkega upora³² zoper blejskega graščaka Hartmanna Kreigha in turške vpade. Povest je postavljena v čas 15. stoletja, ko divjajo po takratnih deželah Turki, graščaki pa kmetom zvišujejo davke, kar posledično pripelje do upiranja. Dogajanje je locirano v okolico Bleda, na Bodešče, v Brda, v bosansko Bjeljino. Osrednja nit zgodbe je ljubezenski zaplet med ciganko Nigano (črna žena), njenim možem Radkom (Franc Bregar iz Radovljice) in njegovo novo ljubeznijo Zalko, kar je vpeto v opise bojev s Turki in pripravljanje kmetov za upor. Na koncu povesti se ljubezenska zgodba srečno zaključi z Zalkino in Frančevo poroko na blejskem otoku. Blejski podložniki so se hoteli znebiti trdosrčnega zemljiškega gospoda Hartmana Kranjskega (H. Kreigha) in ga zamenjati za Andreja Kranjskega, ki se je boril zoper Turke v Bosni. V povesti se organizacija kmečkega punta na Bledu imenuje »krvava kosa«,³³ kmečki upor proti gra-

ščaku Hartmannu pa »ženitovanje«. Kmetje so najprej napisali pismo za briksenskega škofa in upali, da bo to dovolj za Hartmannovo odstranitev s položaja glavarja blejskega gospostva.³⁴ Bili pa so pripravljani na upor, če pismo ne bi pomagalo. Kmetje so bili dogovorjeni z Andrejem Kranjskim, da pride na Bled, vendar je na žalost padel v bitki s Turki. Upor oz. »ženitovanje« na Bledu je v povesti postavljeno v januar 1481, ko je bilo vse pripravljeno za upor.³⁵ Žene in otroke so pred nevarnostjo odpeljali na Špik v votlino k »slepemu Bogu«. Znamenja za začetek upora so bila plameni kresov ponoči in vzklik: »Čas je!«. Ob večernem mraku pustne nedelje so naenkrat zažareli veliki kresovi v vseh bližnjih gričih in gorah. Ves blejski kot je bil v ognju in prebivalci so vedeli, kako pomemben čas se jim bliža. Nato pride novica, da se je okoli Radovljice utaborila turška četa. Tega sovražnika kmetje niso pričakovali. Turke so pregnali, do izvedbe kmečkega upora pa ni prišlo. Kmete je kljub temu čakala kazen. Kmetje so morali na blejskem gradu valptu Fricu priseči zvestobo in vdanost do smrti cesarju, vdanost briksenskemu škofu, vdanost lastniku blejskega gradu. Obljubiti so morali, da se ne bodo več povezovali v razne zveze zoper graščaka in plemiče ter da se bodo podvrgli sklepom komisarjev.

Verska tema in motivi

Bled se v književnosti 19. stoletja zelo pogosto povezuje z versko temo. Pomemben motiv postane romarska pot k »jezerski Mariji«, ki se tesno prepleta z motivom češčenja Marije Kraljice in

31 »Vrhovni bog Jupiter bi bil sédel na Triglav in njegova ljubosumna soproga na razgledno Babino goro. Žitna boginja Cerera bi se bila naselila na Poljéh, Pluton se udomačil na Bogatinu in Neptun v jezeru. Vulkan bi se bil dela lotil pri Starem kladivu, Pan bi bil svojo živino gnal nekaj na Studor, nekaj v Ovčarijo in nekaj v Svinjak. Diana bi bila stanovala včasih za Zajčjim gradcem, včasih pri Medvedu ali Volku, in povsod bi jim bilo dosti lova. Kam pa naj denemo vinskega bóžiča, ko na Suho ne gre in Bistrice ne pije? Vedno nedostatno oblečena Venera bi ne hotela prezebatí med mrzlimi Bohinjci in bi ušla na toplejši Bled na jezerski osredek. Tedaj bi pa vojaški Mars takoj zapustil odkazani mu ostrôg na Bitnjah in bi zbežal za Venero na Stražo pri Blejskem jezeru. Za to dvojico bi ne žalovali kdo ve kaj. A bog Apolon z devetimi muzami bi nikjer ne našel primernege svetišča, in prav tega in teh Bohinjci najbolj progresaajo.« (Mencinger, *Moja hoja na Triglav*, str. 10–11).

32 Leta 1515 je prišlo v Kranjski deželi do vseslovenskega kmečkega upora. Do srede marca 1515 so se v kmečko zvezo kranjskih upornih kmetov povezali tudi radovljiški, blejski in bohinjki kmetje. Za blejske kmete je bil važen vzrok za upor tudi njihov spor z radovljiškimi meščani. Na Gorenjskem je vodil upor radovljiški podložnik Klander. Kmetje so bili poraženi, cesar je vsem upornim podložnikom dodelil v urbar dodatni davek – »puntarski pfening«. O bojih na Bledu ni ohranjenih nobenih sporočil. Takrat je bil grajski zakupnik Jurij Puchheim. Iz blejskega urbarja (l. 1602) je razbrati, da se je upora udeležilo 285 blejskih kmetov. V skladu s cesarjevim naročilom so blejskim kmetom za kazen naložili dva krajcarja puntarskega pfeninga, radovljiškemu kmetu pa dva krajcarja in dva pfeninga. (Gornik, *Bled v fevdalni dobi*, str. 45–46) Tematiko kmečkega upora iz leta 1515 obravnava povest *Za staro pravdo* (1901) Petra Bohinjca.

33 »Pristaš 'krvave kose' se ne sme bati smrti. Pravila nam velevajo: zmagati ali umreti. Boriti se moramo do zadnje kapljice krvi. Če kmet podleže, ne sme noben pristaš 'krvave kose' ostati živ.« (Žerjav, *Črna žena*, str. 176)

34 Pismo blejskih podložnikov za briksenskega škofa: »Ljubi – ljubljeni stric! Strašno nam je hudo, ker se ženitovanje tako dolgo zavlačuje. Ženin je pripravljen in nestrpno čaka; nevesta pa že ni pisala nekaj tednov. Prosite jo, naj stori vse, kar more, da čim preje dobi dovoljenje za možitev. Ženin je že napravljen v svatovsko oblačilo in starešina je povabil vse njegove brate na ženitovanje. Za krepko in zdravo godbo bomo mi poskrbeli, ravno tako za primerno petje. – to bo krasno ženitovanje, kakršnega še ni gledal blejski kot. – Dragi stric! Vaša suknja je že v delu; zagotavljam vas, da vam bo imenitno stala. Samo to vas prosim, da se sedaj nikar ne strašite nobenega truda, ampak skušajte urediti vso stvar kakor hitro mogoče; zakaj prišel je čas! – Takoj nam odpišite, da bomo vedeli, kakšnega mnenja je nevesta in kdaj pride. Pozdravite vse znance! Novega tukaj ni nič. Gospoda namreč resnično skrbi za dobrobit svojih podložnikov. Vas iskreno pozdravljamo vaši zvesti nečaki Janez, Tone, Andrej, Peter.« (Žerjav, *Črna žena*, str. 83)

35 »Izvrstno. Vsi blejski podložniki so pripravljani; le migljaja je treba, pa bodo udarili vsi kakor en mož. – Gorjanci stojte neomajno za svoje pravice; Bohinjci so trdni kot skala. Naša zveza je velika; zato gorje gospodi, če udarimo! Primernege orožja nimamo ravno preveč, vendar se nam ni treba bati, ker smo dobili nov prah, katerega bomo dali duhati graščinskemu valpetu in biričem – smodnik; pri Mohorku je zaloga.« (Žerjav, *Črna žena*, str. 81)

Božja podobica Bleda iz 19. stoletja (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

povezuje otoško cerkvijo z otokom kot Marijinim bivališčem, z zvončkom želja, ki prenese prošnje vernikov v Marijino naročje, da jih lahko usliši, z ljudsko vero v Marijo, s poganskim češčenjem boginje Žive ... Marija je v pesmih in proznih delih poimenovana različno: Devica Marija, Mati Božja, Kraljica slovenskih src, Kraljica, »presvitla« Matera, Porodnica, Davidinja, jezerska Mati, Bogorodica, Madona ... Ta motiv češčenja Marije poveže tudi z narodno zavestjo.

Lirski subjekt v pesmi Otona Župančiča *Na Bledu* (1911) izraža vero in zaupanje slovenskega človeka v Marijo in molitev pri romanju na otok. Lirski subjekt primerja svojo pesem z močjo zvonč-ka želja.

*Zvonček Marijin plaka in prosi,
molitve nosi
pred božji tron.
Kaj so prinesla ta srca s seboj!
Plaho, zaupno pred teboj,
o Marija,
so razgrnila
vso domovino:
/.../*

*Glej, Marija,
mati presveta,
srce poeta
drug je tvoj.
I krog njega se gnete usoda
mojega roda,
k meni domovina
od vseh strani.
O, da bi bila
pesem moja
kot je tvoj zvon!³⁶*

Subjekt poje hvalnico Mariji in njenemu zvonč-ku, ki sliši vse, kar si želi ljudstvo, pozna vse njihove težave. Zvonček dobi vlogo prenosnika med zemeljskim in božjim svetom. Subjekt si želi, da bi bila njegova pesem taka kot Marijin zvon, da bi prav tako čutila in nosila v sebi vse, kar čuti narod. Na svojevrsten način se v pesmi prepleta domovinska tema z versko.³⁷

Po ljudskem izročilu je pred bivališčem Marije na blejskem otoku stal tempelj boginje ljubezni Žive. Češčenja poganske boginje ljubezni Žive je uporabil Prešeren v pesnitvi *Krst pri Savici* (1836) in dal blejskemu otoku posebno mesto. Črtomir in Bogomila sta pripadala staroslovanski veri. V Uvodu gre za pokristjanjevanje. Črtomir se bori proti »Valjhunu, sinu Kajtimara«, ki je prišel v ta konec pokristjanjevat Slovane.

*Bojuje se najmlajši med junaki
za vero staršev, lepo bog'njo Živo,
za Črte, za bogóve nad oblaki.
On z njimi, ki še trd'jo vero krivo,
Beži tje v Bóhinj, v Bistriško dolino,
V trdnjavo, zidano na skalo sivo.³⁸*

Krvavi boji se odvijajo šest mesecev, dogajajo se v Bohinju, pri Ajdovskem gradcu, kjer se vname strašanski boj, »ne boj, mesarsko klanje.«³⁹ Črtomir preživi in v Krstu stoji pri Bohinjskem jezeru ter se spominja preteklosti, kako sta bila z Bogomilo srečna skupaj na blejskem otoku. Ponovno se sreča z Bogomilo pri slapu Savica, ko mu pove, da se je pokristjanila.

³⁶ *Ljubljanski zvon*, 1911, 31/6, str. 337–338.

³⁷ Na podlagi zgodovinskega popisa Boža Benedika »Knjige obiskovalcev otoka« iz let 1867–1879, ki je danes izgubljena, lahko vidimo, kako so romanja v času prebujanja naroda ob verski vlogi odigrala tudi narodnopravno vlogo. O zaupanju, ki ga je imelo verno ljudstvo v priprošnje otoške Marije, pričajo zahvalni darovi romarjev, ki so jih poklonili cerkvi. Darovi so bili ohranjeni v cerkveni zakladnici na otoku. Ker pa je na blejski otok večinoma romalo preprosto ljudstvo, so bili darovi brez kake posebne velike materialne vrednosti. (Benedik, *Blejski otok*, str. 181–182)

³⁸ Prešeren, *Poezije*, str. 204.

³⁹ Prav tam, str. 205.

Blejska razglednica z motivom Franceta Prešerna iz 19. stoletja
(iz Zbirke upodobitve znanih Slovencev NUK, Narodna in univerzitetna knjižnica).

*Povedat' moram ti, da sem kristjana,
malikov zapustila vero krivo,
da je bežala ta k' ob solncu slana,
da dal krstit' je oča glavo svojo,
soseska je, Marije službi vdana,
v dnu jezera utopila bóg'njo Živo.*⁴⁰

Na koncu pesnitve Bogomila skupaj z duhovnikom prepriča tudi Črtomirja v krščanstvo.

Stransko temo in motiv pokristjanjevanja vsebuje črtica *Blejsko jezero* (1914) avtorja F. Ksaverja Meška. To je pripoved o nastanku Blejskega jezera, ki vsebuje tudi opis pokristjanjevanja na blejskem koncu. »Dva tuja oznanovalca križa in Kristus križanega sta bivala nekaj časa pod streho koč. Priromala sta iz daljne južne dežele, od morja, in sta bila namenjena v severne kraje. Med potjo sta oznanovala nauk Kristusov v jeziku, ki je zvenel sicer nekam tuje, a so ga vendar tukajšnji prebivalci dobro razumeli. Krstila sta tudi oglarjeve. Mala, a umetniška podoba Sina božjega, razpetega na križ, je bila dar teh svetih mož.«⁴¹ V pripovedi pisatelj prikaže boj nove krščanske vere s staro pogansko na primeru oglarjeve družine. Mož in žena mirno sprejmeta novo vero in jo spoštujeta, sin Batog pa se proti krščanstvu bori. Še vedno se oklepa starega poganstva, hodi na posvete k svečeniku v gozd.

Vrhunec njegovega zaničevanja krščanstva se pokaže v dejanju, ko želi s puščico prestreliti Jezusa na križu. V tem se pojavi Marija in ga prosi, naj tega ne stori njenemu sinu. On se ji upre in puščico nameri vanjo. Marija ga za kazen spremeni v kamen. Ta kamen je sedaj na sredi jezera, zrasel v kamnito skalo, ki ga skozi stoletja niso mogle omehčati materine in Marijine solze – te so namreč zalile blejsko kotanjo z jezerom.

Teme in motivi iz ljudskega izročila in verovanja

V »dolgem 19. stoletju« obstaja kar nekaj književnih del, katerih pisci črpajo snov iz narodne oz. ljudske pripovedke o nastanku Blejskega jezera. Ponekod jezero nastane iz materinih in Marijinih solz, drugod iz angelskih solz. Angelci točijo solze zaradi osuplosti nad lepoto kraja, ki ga je ali Bog ustvaril z biserom ali Marija s koščkom raja iz nebes. V pesmi *Bled* (1896) iz cikla *Na Gorenjskem* Engelbert Gangl opeva nastanek Blejskega jezera. Lirskemu subjektu se ponoči sanja o tem, kako je Bog ustvaril Bled. Vzel je biser iz svoje krone in ga spustil na zemljo. Angelci so jokali zaradi bisera. Biser je objel te angelske solze in tako je nastal otok, okrog njega pa jezero. »O, ti si, Bled, ki Bog te je ustvaril!«⁴²

⁴⁰ Prav tam, str. 215.

⁴¹ *Glas naroda*, 28. 5. 1918, 26/125.

⁴² *Dom in svet*, 1896, 9/17, str. 739.

V povesti *Na Bledu* (1917) pisatelj Rado Murnik kot stransko vložno zgodbo uporabi pravljico o nastanku Blejskega jezera. Blejka Neža pripoveduje poslušalcem naslednjo pravljico: V davnih časih ni bilo na Gorenjskem nobenih gora, niti Triglava, ni bilo reke Save, vse do Ljubljane je bila pusta in močvirnata ravnina. Zato so Blejci poslali pogumno in pobožno deklico v nebesa prosit, da bi to puščavo spremenili v lepe in rodovitne kraje. Ko pride pred nebeška vrata, so ta zaklenjena, zato počaka. Nato pridejo še druge neučakane duše, ki se prerinejo do vrat, trkajo, kličejo sv. Petra, blejska deklica pa ostane zadaj v vrsti. Sv. Peter opazuje dogajanje pred vrati, odpre vrata in sprejme kot prvo obiskovalko potrpežljivo blejsko deklico. Svetnik jo skupaj z angelci pospremi do božjega prestola. Tam poprosi za Gorenjce tako verno in zaupljivo, da jo dobri Bog takoj usliši. Angelčkom pomigne, naj ponesejo lep kos nebes na zemljo. To naredijo, ko se vrnejo, pa vidijo, da so doma pozabili Savo Dolinko in Savo Bohinjko. Ker jim je to napako nerodno priznati pred sv. Petrom in Bogom, poprosijo deklico, naj ona prosi Marijo in Jezusa, da to storita. Marija usliši prošnje deklice in naslednje jutro, ko angelci pogledajo proti zemlji, vidijo obe Savi s toliko nebeške lepote, da od samega veselja začnejo jokati. Iz teh angelskih solz je nastalo Blejsko jezero.⁴³ Angeli so tu posredniki med Bogom in svetom. V službi Boga opravljajo razna služabniška dela.

Avtorji v svojih delih črpajo snov iz ljudske legende o potopljenem zvonu. Primer je balada *Utopljeni zvon* (1885) Antona Funtka. Pesem je sestavljena iz enajstih štirivrstičnih kitic z zaporedno rimo (aabb). Začne se s staro blejsko vražo, povezano s to legendo – kadar se zvon oglašja iz globin jezera, pomeni, da bosta prišla groza in hud vihar. Takrat morajo veslači urno obrniti svoj čoln, se prekrizati in moliti, da jim uspe ubežati tej grozi. Nato sledi pripoved o gospe z blejskega gradu. Zvon na Bledu pozvanja v spomin na »bledo ženo« in kadar romarji pozvonijo z njim, se jim izpolni želja.

*Poslal iz Rima papež je zvon svetál in nov
In sam nad njim je molil in dal mu blagoslov,
Na Bledu zdaj glásí se iz stolpa temnih lín,
Kot blede borne žene glásán in svet spomín.*⁴⁴

Domovinsko-narodna tema in motivi

Bled ima v narodnem prepovedu pomembno funkcijo, saj je postal simbol slovenstva, označevali so ga z »rajem naše domovine«. Od sredine 19. stoletja dalje je bilo vedno več objavljene literature o Bledu, tako s slovenske kot s tuje strani. Bled je postal zanimiva tema za zgodovinarje, geografe, du-

hovnike, potopisce, pisatelje in pesnike. Lovro Toman si je prizadeval, da bi na Bledu organiziral razna kulturna druženja. Prišlo je tudi do porasta turizma, s tem pa do skrbi nekaterih narodnjakov pred ponemčevanjem. Z razvojem turizma je Bled postal znan tudi v tujini, posledično je prišlo do porasta tujih književnih del o Bledu (Anastasius Grün, Eugen von Aichelburg, Maria Luckmann, František Ekert, Avgust Šenoa ...). Bled so v književnih delih pogosto povezovali z domovinsko-narodno temo, z narodno zavestjo, s pomočjo literature so želeli ljudstvo narodno »ozaveščati«. Predvsem so opevali lepote kraja, postal je enačen z najlepšim krajem dežele Kranjske in slovenske domovine. Bled z okolico je v književnih delih postal simbol slovenstva in domovine.

Gaberskova pesem *Bled* (1874)⁴⁵ je prežeta z domovinsko temo, lirski subjekt izraža rodoljubna čustva v povezavi z Bledom. V treh sedemvrstičnicah subjekt opeva Bled kot domači raj, ki je okras slovenske domovine. Prepričan je, da daleč okrog po svetu ni nikjer takega raja kot na Bledu.

*Raj domači, Bled ogreva,
Žarke vtaplja v jezeró.*

*Sem poglej, oko človeško!
Domovine naše kras,
Slušaj petje tu nebeško
Slušaj zvona mili glas;
Pojdi po širocem světi,
Skušaj nam potem naštetí
Kje so raji, kot pri nas?!⁴⁶*

Subjekt nagovarja človeško oko, da pogleda na Bled, v katerem se spaja harmonična melodija glasu jezerskega zvona z lepoto naravne podobe okolice.

Pesem *Na blejskem jezeru* (1899) Jožefa Zazule vsebuje domovinsko-narodno temo kot glavno. Lirski subjekt nagovarja jezerski val, naj stopi čez breg in se maščuje zatiralcem za odvzete pravice domačega prebivalstva. Spominja se, kako je bil včasih sam Slovenec gospodar tega kraja. Sedaj pa ga je zavzel tujec in skoraj vsi nekdanji vrli sinovi domovine so pomrli. Oblast drži v rokah tujec, ki pobira blejske ribe, postavlja »šetališča« (sprehajalne poti).

*Vzkipi, vzkipi močni val
stopi drzno čez obal,
sina zadnjega obrani,
dom pred tujci mu obrani.*⁴⁷

⁴⁵ Pesem je uglašbil Benjamin Ipavec leta 1878. Kot peta se je bolj ohranila v ljudskem spominu.

⁴⁶ *Vrtec*, 1874, 4/4, str. 61.

⁴⁷ *Dom in svet*, 1899, 12/18, str. 558.

⁴³ Murnik, *Na Bledu*, str. 149–152.

⁴⁴ *Ljubljanski zvon*, 1855, 5/3, str. 160.

*Blejska razglednica z motivom otoka, poslana leta 1906
(iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).*

V pesmi je opazen političen poziv narodu, naj se upre tujim gospodarjem in postane sam svoj gospodar.

Še danes so žive nekatere pesmi, ki so jih pesniki spesnili v 19. stoletju in so se ohranile v spominu starejših ljudi. Prepevajo jih med vožnjo s pletnjo po jezeru. Take pesmi opevajo naravne lepote Bleda, zraven pa izražajo rodoljubna ali verska čustva. Tak primer je pesem *Blésko jezero* (1848) avtorja Kajetana Hueberja, ki se je v ponarodeli obliki preimenovala kar po prvem verzu »Otok bleški«. V pesmi se prepletajo domovinska in verska čustva. Lirski subjekt opeva lepote Bleda. Blejski otok je »kinč nebeški« kranjske zemlje, ki ga obdaja rajski venec. Tam se vsi veselijo in so srečni. Še danes pojejo starejši ljudje pesem *Na jezeru* (1860), ki jo je spesnil in uglasbil Miroslav Vilhar. V ljudskem spominu se je preimenovala po prvih dveh verzih »Po jezeru bliz' Triglava«. Pesem opeva naravne lepote Bleda, ki jih preplete z domoljubnimi čustvi.

*Tukaj Slava
Vence vije,
Serce bije
Nam gorkó!
Čujte gore
In bregovi,
Da sinovi
Slave smo!⁴⁸*

Bled enači z vencem iz raja. Tak primer je tudi pesem Andreja Praprotnika *Pozdrav* (1856), v kateri lirski subjekt pozdravlja Bled in Gorenjsko, Triglav, gore, planine, otok in cerkvico, Marijo Kraljico. To so večinoma simboli slovenstva. V zavesti ljudi se je pesem ohranila po prvem verzu »Pozdravljam te, gorenjska stran«. V pesmi je čutiti močno domovinsko občutje, ki ga subjekt prepleta z močno vero v jezersko Marijo.

Blejski otok je imel v preteklosti pomembno vlogo. Od 13. stoletja dalje je vodila do cerkve Marije Kraljice na otoku romarska pot. Verniki so prihajali častit Marijo v množičnem številu, iz vseh slovenskih dežel. Proti koncu 19. stoletja je poleg verske funkcije otok dobil še narodno. Tja so prihajali narodnjaki, da bi s tem izrazili svoja prebujajoča narodnostna čustva in narodno zavest. Da je Bled postal simbol slovenstva, nam dokazujejo tudi razni narodni vseslovenski shodi na Bledu, ki jih je organiziral Lovro Toman leta 1861 in 1862. Shodi naj bi se ponavljali vsako leto, na njih naj bi poslušali domoljubne pesnike in pisatelje. Najboljšim so podelili lovorjev venec. Toman je želel iz Bleda narediti »slovensko Olimpijo«. Na shodih se je odvijalo tudi pesniško in pisateljsko tekmovanje ter zbiranje prispevkov za Jugoslovansko akademijo. Bled so skupinsko obiskovali ljubljanski dijaki, ki so predstavljali slovensko bodoče izobraženstvo. Na Bledu se je pojavilo čitalniško gibanje okrog leta 1893 v okviru Bralnega društva, ki je združevalo slovensko narodnostno zavedno prebivalstvo. Bled

⁴⁸ *Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/10, str. 76.

je bil tudi točka za učiteljska združenja, »Zaveze« in »Družbe sv. Cirila in Metoda«. Politična dejavnost na Bledu je zamrla v času prve svetovne vojne.

Ljubezenska tema in motivi

Proti koncu 19. stoletja, s prihodom slovenske moderne se Bled v književnosti vse bolj povezuje tudi z ljubezensko tematiko. Poudarek je na ljubezni, ki se dogaja na Bledu, pogosto jo spodbudi romantična podoba kraja. Pojavlja se tudi motiv nesrečne ljubezni, ki človeku povzroči trpljenje in posledično izgubi voljo do življenja, se utopi v jezeru. V zvezi s tem so zanimivi dejanski ljubezenski doživljaji in dogodki posameznih pesnikov in pisateljev, ki so različno vključeni v njihova dela.

V pesnitvi *Krst pri Savici* (1836) Franceta Prešerna je ljubezenska tema prepletena z zgodovinsko, versko in domovinsko. Na blejskem otoku je stalo pogansko svetišče boginje ljubezni Žive, kjer sta se usodno zaljubila Črtomir, ki je s čolnom pripeljal darove, in lepa Bogomila, svečenica na otoku. Junaka je Prešeren primerjal z antičnim ljubezenskim parom, Leandrom in Hero, ki sta se ravno tako sestajala v svetišču ob Helespontu. Eno leto sta srečno zaljubljena preživela na blejskem otoku. To njuno ljubezensko srečo je skalila boleča ločitev, ko se je moral Črtomir posloviti od svoje ljube, saj je odšel v boj z Valjhnom.

*Kak' težka, bridka ura je slovesal!
Stojé po licih jima kaplje vroče,
objéta sta, ko bi bila telesa
en'gà spustiti ustna ustne noče;
si 'z lev'ga oča, desnega očesa
jok briše, ki ga skriti ni mogoče,
ko vidi v tako začost nju utopljene
in da tolažbe zánju ni nobene.⁴⁹*

Po končanem boju se Črtomir ponovno sestane z Bogomilo pri slapu Savica, kjer mu pove, da se je krstila. V njenem obupu, ko je trpela za dragim, jo je duhovnik prepričal v pravo vero. Sedaj verjame, da se bosta zaradi njune močne ljubezni ponovno združila v nebesih, ampak da se to zgodi, mora tudi on sprejeti pravo vero.

*Iz spanja svoj'ga Črtomír! se zbudi,
slovó daj svoji strašni, dolgi zmoti,
po potih se noči temne ne trudi,
ne stavi v bran dalj božji se dobroti
in njene milosti dni ne zamudi,
da skleneta se enkrat naj'ni poti,
ljubezen brez ločitve da zazóri
po smrti nama tam v nebeškem dvori.⁵⁰*

Naposled tudi Črtomirja z ljubeznijo prepriča, da se da krstiti. Nato on odide v Oglej, Bogomila pa domov k očetu in se na tem svetu ne vidita več.

Josip Stritar je svoja dela o Bledu povezal z nesrečno ljubeznijo. Leta 1868 je po dolgem času obiskal domovino, po teh vtisih je nastal drugi cikel Popotnih pesmi, med njimi tudi pesem *Bog sprimi svetlo te jezero* (1869), ki jo je postavil na Bled.⁵¹ Pesem je desetkitična, v njej lirski subjekt izpoveduje svoje razpoloženje. Poje hvalnico Blejskemu jezeru, saj je hrepenel po njem: hotel ga je še enkrat videti. Toda ni več tako, kot je bilo v mladostnih časih, ne sklada se več s subjektovo notranjostjo – preveč grenkobe in trpljenja v življenju je spoznal. Poistoveti se z labodom, ki verjetno prav tako kot on sam išče izgubljen ljubezen. Tolažbo najde v pesmi, kajti ko jo bo ona prebrala, se ji bo v očesu utrnila solza. Stritarjevo delo *Zorin* (1870) se dogaja v Parizu, zaključí pa se na Bledu – z Milanovo resignacijo nad življenjem in ljubeznijo ter sklenitvijo, da konča življenje v domovini, zato se vrne na Bled. Bled povezuje s Prešernom, oba sta

Naslovnica Stritarjeve pesniške zbirke *Pesmi* (1869), v kateri je objavil tudi pesem *Bog sprimi svetlo te jezero*.

49 Prešeren, *Poezije*, str. 210.

50 Prav tam, str. 218.

51 Mahnič, Bled, str. 175.

mu bila prva ljubezen, ki resnično pusti pečat v človeškem srcu. Zorin si želi, da ga bodo valovi Blejskega jezera pomirili in rešili vsega zemeljskega gorjá.

Dragotin Kette, predstavnik slovenske moderne, napiše pesem, ki je vezana na Bled, in sicer romanco *Na blejskem otoku* (1896). Pesem vsebuje poleg glavne verske teme tudi ljubezensko. Lirski subjekt v cerkvi na blejskem otoku opazuje različne romarje, kako pozvanjajo na zvonček in vsak ima različne želje. Med njimi sta tudi dve ljubezenski želji: gospodična, ki jo je zapustil oficir, si zaželi, da bi se vrnil; gorjanski kmet, ki ima bolno ženo in pet otrok, si zaželi, da bi njegova žena čim prej ozdravela.

Josip Murn napiše pesem *Na blejskem otoku* (1899), ki je izrazito osebnoizpovedna, lirski subjekt prosi Marijo na blejskem otoku, naj mu izpolni željo, naj prežene iz njegovega srca črne misli in zlo ter naj njegovemu srcu da luč. Na zvon pozvoni v upanju, da ga iz tega življenjskega pesimizma reši posebna izvoljenka.

»Blejska proza« Ivana Cankarja⁵² je zelo povezana z ljubeznijo. Zaljubljen je bil v hčerko Marije Kesslerjeve, sedemnajstletno Mici, ki je imela počitniško vilo na Bledu, na odmaknjenem pobočju pod Osojnico, s čudovitim razgledom na jezero in otok. Cankar je obiskoval Kesslerjeve, vendar mu ljubezen do Mici ni bila usojena. Ona ga je cenila kot velikega umetnika, on pa je bil etično in moralno vezan na svojo dunajsko zaročenko, Štefko Löfflerjevo.⁵³ To svojo nesrečno ljubezen je tematiziral v romanu *Novo življenje* (1908). Cankar je konec decembra 1908 pisal pismo⁵⁴ Mici Kess-

lerjevi, v katerem ji je priložil tudi posebej vezani izvod knjige in ji razkril, da je v *Novem življenju* opisal prav njo. Glavni junak Anton Grivar ni zadovoljen s svojim življenjem, z ženo se preseli v Ljubljano, želi začeti neko novo življenje, kar mu nikakor ne uspe. Nekega večera sreča svojo mladostno ljubezen Mileno. Povabi ga na umetniški večer v Ljubljani, kjer ga ob poslušanju klavirske skladbe prevzamejo čustva in spomini ga za eno uro popeljejo v preteklost, na Bled, k jezeru, zvezdam, romantični vožnji v dvoje ob Blejskem jezeru. Nato se prebudi, vendar je vesel, da je eno uro lahko živel novo življenje. Bled je primerjan s paradížem: »Rekli so, da je človeku prečudno blago in prijetno, predno izgine v valovih – odprt mu je paradíž še pred smrtjo. Tudi jaz sem občutil tisto sladkost in sem videl paradíž.«⁵⁵

Naslednje Cankarjevo prozno delo, povezano z Bledom, je knjiga *Volja in moč* (1911), in sicer je druga novela Mira lokalizirana na Bled in v Trst. Novela Mira je ljubezenska zgodba o neodločnem slikarju Mihi Joštu, ki niha med čutno strastno zaročenko Fanny v Trstu in elegantno lepo Miro, ki biva na spokojnem Bledu. Dokler ga Fanny ne postavi pred odločitev, zaljubljeno preživi en mesec z Miro na Bledu. »Slonel je ob oknu in je gledal na jezero, ki se je srebrilo v jutranjem soncu. Vse v njegovem srcu je prepevalo o lepoti, o mladosti in ljubezni.« Na koncu zaradi svoje neodločnosti izgubi obe ženski, iz obupa se zateče k tretji, gospodični Juli.

Cankarjeva ljubezenska pravljica *Milan in Milena* (1913) ni v povezavi z njegovo blejsko ljubeznijo Kesslerjevo Mici, čeprav je zgodba o nesrečni ljubezni in praznem življenju, zaradi česar se mlada človeka odločita končati svoje življenje v Blejskem jezeru. Zgodba je povezana s hrepenenjem, z motivom vračanja umetnika v domovino. Milan in Milena se nikdar v življenju ne srečata, živita ločeno življenje, oba doživljata ljubezen kot mučno alternativo, nasprotje med hrepenenjem duše in telesno slo (seksualni problem). Vsak po svojih izkušnjah gojita sovraštvo do vsega in vseh, vedno bolj si želita očiščenja in smrti, ki jo povezujeta s svobodo, ker se človek s tem reši življenjskih muk. Pri Milanu se pokaže to že kot dečku, ko skoči skozi okno na vrt, Milena gre še pred poroko kropit neznanega mrtveca, zato se Milan veseli, ko mu umre mati. Oba želita v smrt, kajti le v smrti je izpolnjena ljubezen. Deseto poglavje je postavljeno na Bled, k Blejskemu jezeru, kamor ločeno prideta oba z istimi nameni, končati življenje. Prideta ob istem času, na prelepo jesensko, zvezdno noč. V srcu čutita mir, razprostreta obe roki kot za pozdrav in se spustita v globine jezera. »Jezero se ni zgenilo, komaj da so si

⁵² Cankar je Bled večkrat obiskoval v družbi Otona Župančiča. Poleg Kesslerjeve vile so se zadrževali tudi pri Vovkovi Juli. Zadnje poletje svojega življenja je Cankar preživel na Bledu (avgusta 1918). Veliko je zahajal v gostilno Flegarijo, na robu naselja Grad, tam so mu stregle sestre Potočnik, v nedeljah pa je iz Ljubljane prihajala pomagat Milena Rohrmann. Bil je telesno že zelo šibak, vendar še vedno dovozen za žensko lepoto. Blejci so po drugi svetovni vojni cesto od Vovkovega penziona (prek gostilne Sokovanič) do gostilne Flegarija poimenovali za Cankarjevo cesto. (Mahnič, *Od Zoisa*, str. 200–201) Zanimivo je, da je Cankar glavnim ženskim likom, ki jih je postavil v okolico Bleda in na Bled, dal ime Milena, Mira, kar je zelo podobno imenu njegove realne ljubezni Mici Kesslerjeve. Poznal pa je tudi Mileno Rohrmann, ki je prav tako povezana z Bledom.

⁵³ Mahnič, Bled, str. 178.

⁵⁴ »Pošiljam Vam 'Novo življenje'; /.../ Kar se 'opisovanja' tiče, se nikar nič ne bojte. Prav v tej noveli sem Vas hotel opisati, pa bi se zdaj najrajši zjokal od sramu. Od začetka imate sive oči, nekaj strani dalje so že sivorjave in nato polagoma zmerom bolj črne. /.../ Z Vašim obrazom bi se ukvarjal do noči in bi nazadnje napravil nekaj takega, da bi ne bilo ne le Vam nič podobno, temveč sploh ne krščanskemu človeku. Vzrok, mislim, da je tá: če mi je kdo resnično ljub, sem mu tako blizu z najboljšim svojim bistvom, da sem kakor del njega in da ga morem torej tako malo razločno soditi, kakor sam sebe. Tako bo pač!« (Cankar, *Zbrano delo* 17, str. 373)

⁵⁵ Cankar, *Zbrano delo* 17, str. 50.

Naslovna stran ljubezenske pravljice *Milan in Milena* (1913) Ivana Cankarja z ilustracijo Hinka Smrekarja.

naskrivaj pomežiknile zvezde v njem. Ko sta se srečala na dnu, sta se poljubila ter se nasmehnili drug drugemu tako ljubezni polno, kakor da sta si bila brat in sestra že v samem večnem Bogu.«⁵⁶

V liriki Otona Župančiča od leta 1911 do 1913 ima viden vpliv tudi njegova mlada ljubezenska sreča. Na Bled je prihajal vsako poletje, tam se je zaljubil v trinajst let mlajšo Ano Kessler. Poročila sta se poleti leta 1913. Pesmi iz zbirke *V zarje Vidove* so nastajale med letoma 1908 in 1918: to zbirko je izrecno posvetil ženi Ani. Pred pesnikovo poroko in tik po njej so nastale pesmi *Jezero*, *Tih, tih je kraj*, *Vihar* in *Slap*, ki se nanašajo na Blejsko jezero. V njih je narava doživljana panteistično, deloma vedro in ubrano, deloma vznemirljivo in grozljivo. V prvih dveh je ljubezenska sreča neskajljena, v tretji subjekta vznemirja pogled na samotnega romarja Cankarja, v četrti pa spomin na zgodaj umrli prijatelj Ketteja in Murna.⁵⁷ *Jezero* (1912) je trikitična jamska pesem, v kateri subjekt zre iz Kesslerjeve vile na jezero, otok, gore, ob njem pa stoji izvoljenka. V jezero zreta subjekt in dekle in se

vpleteta v jezersko skrivnostno ubranost. *Tih, tih je kraj ...* (1914) je strukturno bolj svobodna pesem, v kateri je poudarek na zaokroženosti, tako jezera kot neba, vesolja, v svetu vlada harmonija, igrivost delov in gibanja. V njej subjekt in izvoljenka zreta v mesečni noči z verande na jezero in razmišljata o vesolju. Še vedno ljubezenska, vendar temačnejša je pesem *Vihar* (1914), ki govori o poletni nevihti, ki se je razdivjala nad Bledom. Zajela je valove na jezeru, oblake na nebu, drevesa v hribu, race v ločju. Tudi zvon je ne more zaustaviti, z grmenjem in bliski se razbesni po vsem prostoru. Na Kesslerjevi verandi jo spremlja družina moških in deklet. Lirski subjekt pomirja pogled na spokojnega in samotnega laboda, ki mu nevihta ne pride do živega, in vonj zaročenkinih las ob sebi – opojna ljubezenska sreča. To ljubezensko srečo mu skali pogled na izgubljenega »desetega brata«, ki ne najde topline pri dekletu, vonj zaročenkinih las je tedaj grenak kot pelin. Pesem *Slap* (1914) je napisal dva meseca po poroki z Ano, v njej se lirski subjekt poda z nevesto na izlet k slapu Peričnik, ki ju oba prevzame. Sredi noči pa počivata v blejski vili, takrat se ona v snu spomni Peričnikove samote, njemu pa pridejo na misel umrli »bratje«. Mahnič ugotavlja, da se »umrli bratje« nanašajo na Ketteja in Murna.⁵⁸

Sklep

Bled je dobil pomembno mesto v slovenski književnosti, postal je »mitski« kraj literature. V 19. stoletju, v času narodnega ozaveščanja, je dobil reprezentativno povezovalno vlogo slovenskega naroda. V slovensko književnost je Bled vstopil s pesnitvijo Franceta Prešerna *Krst pri Savici*, kjer je Bled enačil s »podobo raja« dežele Kranjske. S svojo pokrajino se je nato začel pojavljati kot motiv in tema v različnih književnih delih. V času do konca 19. stoletja so avtorji zajemali snov predvsem iz ljudskega izročila, iz zgodovinskih dogodkov, dela so ljudstvo vzgajala v krščanskem duhu, v spoštovanju do cesarja in naroda. Predvsem so dela opevala lepote Bleda. V začetku 20. stoletja je postala književnost o Bledu bolj osebnoizpovedna, v ozadje so se pomaknile verske in narodne teme, pojavila se je ljubezenska tema. Na podlagi motivno-tematske analize tudi potegnemo vzporednice z dejanskim dogajanjem na Bledu. Pri tem prihaja do izraza vloga literature o Bledu pri oblikovanju narodne zavesti. Pokaže se, da so podobo Bleda določali historizem, ljudsko izročilo, krščanska tradicija in nacionalizem. Avtorji so z Bledom tudi tako ali drugače povezani, nekateri bolj, drugi manj.

⁵⁶ Cankar, *Milan in Milena*, str. 149.

⁵⁷ Mahnič, *Od Zoisa*, str. 229.

⁵⁸ Mahnič, *Bled*, str. 179.

VIRI IN LITERATURA

ZASEBNE ZBIRKE

Zasebna zbirka razglednic, fotografij in podobnic zbiratelja Leopolda Kolmana iz Zasipa pri Bledu.

ČASOPISNI VIRI

Cankar, Izidor: Obiski. *Dom in svet: zabavi in pouku*, 1911, št. 1, str. 30–317.

Ekert, František: Večer na bleškem jezeru. *Slovenec*, 26. november 1888, 16/272.

Engelmann, Kristian: Marii Devici na Bleškem jezeru. *Zgodnja danica*, 1866, 19/28, str. 223–224.

Funtek, Anton: Utopljeni zvon. *Ljubljanski zvon*, 1855, 5/3, str. 159–160.

Gaberšek, Ivan in Ipavec, Benjamin: Bled. *Učiteljski tovariš*, 1878, 18/9. Priloga, str. 2.

Gaberšek, Ivan: Bled. *Vrtec*, 1874, 4/4, str. 61.

Gangl, Engelbert: Na Gorenjskem. *Dom in svet*, 1896, 9/17, str. 739.

Hribar, Ivan: Bleško jezero. *Slovan*, 1885, 2/4, str. 44–45, 49–50.

Hueber, Kajetan R.: Bleško jezero. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1848, 6/10, str. 37.

Jeraj, Vida: Spomini. *Vesna*, 20. 4. 1893, 2/4, str. 53.

Kessler Albrecht, Vera: Na Bledu. *Svoboda: družinski list*, 1919, 1/6, str. 99.

Kette, Dragotin: Na blejskem otoku. *Ljubljanski zvon*, 1896, 16/5, str. 265–266.

Krek, Francišek: Dva prizora iz Bleda. *Vrtec*, 1883, 13/10, str. 145–146.

Krek, Francišek: Večer na jezeru. *Vrtec*, 1889, 19/9, str. 146.

Lotrič, Matevž: Na blejskem jezeru. *Drobtinice za leto 1869*, 1869, 20, str. 314.

Mencinger, Janez: Skušnjave in skušnje. *Slovenski glasnik*, 1.5.1865, 8/5.

Meško, Ksaver: Blejsko jezero. *Glas naroda*, 28. maj 1918, 26/125.

Murn, Josip (Aleksandrov): Na blejskem otoku. *Ljubljanski zvon*, 1899, 19/3, str. 172.

Pesjak, Luiza: Bled. *Besednik*, 1874, 6/2, str. 13.

Pintar, Lovro (L. P.): Spomin na Gorenjsko. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1847, 5/44, str. 176.

Podržaj, Ivan (Ivogorski): Na Bleškem jezeru. *Zora*, Ljubljana, 1895, 1/2, str. 49.

Poljanec, Ljudmila (M. P. Nataša): Spomini z Bleda. *Ljubljanski zvon*, 1903, 23/8, str. 513–514.

Praprotnik, Andrej: Črtice iz mojega življenja. *Učiteljski tovariš*, 1875, 35/14, str. 236–245.

Praprotnik, Andrej: Gorenjsko. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/30, str. 237.

Praprotnik, Andrej: Noč na Bleškem jezeru. *Glasnik slovenskega slovstva*, 1854, zv. 1. 2.

Remec, Alojzij (Štefan Poljanec): Na Bledu. *Domači prijatelj*, 1909, 6/12, str. 313.

Rojc, Francišek: Bled. *Zvonček*, 1902, 3/9, 10, str. 177–180, 204–208.

Soklič, Jakob: Na blejskem otoku. *Vrtec*, 1915, 45/10, str. 167.

Soklič, Jakob: Romarji na blejskem otoku. *Angelček. Priloga Vrtca*, 1915, 23/10, str. 159.

Strnad, Marica: Na blejskem otoku. *Slovenka*, 1898, 2/1, str. 1.

Sušnik, Anton: Na bleškem otoku. *Slovenec*, 14. avgust 1890, 18/186.

Sušnik, Anton: Srečna vrnitev. *Dom in svet*, 1895, 8/18, str. 564–565.

Svetina, Janez: Blejski otok in blejska pokrajina. *Celovski zvon*, 1990, 8/27, str. 19–27.

Švegel, Josip: V Bledu. *Slovenski glasnik*, 1858, 1/8, str. 128–132.

Velikonja, Narte (Izor Etran): Na Bledu. *Zora*, 1909, 19, priloga Prvi cvet, str. 30.

Vilhar, Miroslav: Na jezeru. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/10, str. 76.

Zazula, Jožef: Na blejskem jezeru. *Dom in svet*, 1899, 12/18, str. 558.

Zbašnik, Fran (Novus): Blejsko jezero. *Planinski vestnik*, 1903, 9/1, str. 10.

Župančič, Oton: Jezero. *Ljubljanski zvon*, 1912, 32/1, str. 2.

Župančič, Oton: Na Bledu. *Ljubljanski zvon*, 1911, 31/6, str. 337–338.

KNJIŽEVNA DELA

Bohinjec, Peter: Za staro pravdo: Povest iz leta 1515. *Zabavna knjižnica XIII. zvezek*, Slovenska matica, 1901.

Cankar, Ivan: Lepa Vida. *Ivan Cankar Dela V* (ur. France Bernik, Dušan Moravec, Tone Pavček). Ljubljana: CZ, 1985.

Cankar, Ivan: *Milan in Milena*. Ljubljana: L. Schwentner, 1913.

Cankar, Ivan: *Zbrano delo 17. knjiga* (ur. France Bernik). Ljubljana: DZS, 1974.

Cankar, Ivan: *Zbrano delo 20. knjiga* (ur. France Bernik). Ljubljana: DZS, 1974.

Cankar, Ivan: *Zbrano delo 5. knjiga* (ur. France Bernik). Ljubljana: DZS, 1969.

Debevec, Jože: Junaške Blejke. *Zbirke ljudskih iger*, 18. in 19. snopič. Ljubljana: Katoliška bukvarna, 1912.

- Finžgar, Fran Saleški: *Zaroka o polnoči*. Novo mesto: Narodna biblioteka, 1894.
- Jurčič, Josip: *Zbrano delo 5. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1961.
- Kette, Dragotin: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1949.
- Levstik, Fran: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1948.
- Mencinger, Janez: *Moja hoja na Triglav*. Maribor: Obzorja, 1977.
- Mencinger, Janez: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1961.
- Mencinger, Janez: *Zbrano delo 4. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1966.
- Meško, Fran Ksaver: *Mladim srcem*. Zv. 2. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1914.
- Murn, Josip: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1954.
- Murnik, Rado: *Na Bledu*. Ljubljana: Zvezna tiskarna in knjigarna, 1923.
- Poljanec, Ljudmila: *Poezije*. Ljubljana: L. Schwentner, 1906.
- Praprotnik, Andrej: *Pesmi, cerkvene in druge*. Ljubljana: natisnil Jožef Rudolf Milic, 1858.
- Prešeren, France: *Poezije doktorja Franceta Prešerna* (ur. Anton Slodnjak). Ljubljana: Prešernova družba, 2000.
- Ravnikar-Požencan, Matevž: *Potop pri Mariji Devici na jezeru. Slovenske pesmi krajskiga naroda*. Zbirka Korytkova, 3. zv. Ljubljana: Blaznik, 1841.
- Stritar, Josip: *Pesmi*. Dunaj: F. B. Geitler, 1869.
- Stritar, Josip: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1953.
- Stritar, Josip: *Zorin*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996.
- Vilhar, Miroslav: *Pesmi Miroslava Vilharja*. Ljubljana: R. C. Milic, 1860.
- Žerjav, Gregor: *Črna žena*. Priredil Javoran. Ljubljana: založila Katoliška Bukvarna, 1910.
- Župančič, Oton: *Zbrano delo 2. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1957.
- Župančič, Oton: *Zbrano delo 3. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1959.

LITERATURA

- Benedik, Božo: *Bled nekoč in danes. Bled 1000 let*. Bled: Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem, 2003.
- Benedik, Božo: *Bled, ta naš Bled*. Ljubljana: Euro-design, 1993.
- Benedik, Božo: *Blejski otok in izražanje narodne zavesti*. *Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1985, 33/2, 3, str. 181–182.
- Čarman, Franciscus: *Božja pot matere Božje na Blejskem jezeru*. Ljubljana: založil A. Turk, 1899.

- Černe, Mina: *Podobe Bleda skozi literature v »dolgem 19. stoletju«*. Diplomsko delo, 2011.
- Dežman, Dragotin: *Blesko jezero. Koledarčik slovenski za leto 1854*. Na svitlo dal Janez Bleiweis. Ljubljana: J. Blaznik, 1854, str. 59–61.
- Gornik, Franc: *Bled v fevdalni dobi*. Bled: Zavod za napredek turizma – Bled, 1967.
- Gornik, Franc: *Zgodovina blejske župnije*. Celje: Mohorjeva družba, 1990.
- Kidrič, France: *Prešernov album*. Ljubljana: DZS, 1950.
- Kimovec, Franc: *Bled nekdanj in sedaj*. Ljubljana, 1908.
- Mahnič, Joža: *Bled in književnost*. *Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1984, 32/2, 3, str. 172–182.
- Mahnič, Joža: *Od Zoisa prek moderne do Kocbeka*. Ljubljana: Slovenska matica, 2006.

S U M M A R Y

Bled in slovenian literature in »the long 19th century« (Part 2)

The article presents Bled in the period of »the long 19th century« through the literature of that age. Throughout the history, Bled has inspired many poets, writers, travelers and historians who wrote about it. In the 19th century, it gained through literature a representative and unifying role in the formation of the Slovenian nation and became a symbol of Slovenia as the most beautiful place of Carinthia. In 1836, France Prešeren placed Bled on the pedestal with the poem *Krst pri Savici* (Baptism at Savica), where he equated it with an »image of paradise« in the province of Carinthia – with this poem, Bled actually entered into Slovenian literature. Its natural landscape became a popular motif and theme in a variety of literary texts, both foreign and Slovenian. Motivic and thematic literary analysis of Slovenian literary works about Bled showed the use of typical motifs praising the beauty of its landscape. The most common motif is Lake Bled, followed by the Bled Island, the church bell (wishing bell) and the boat. The Bled Castle is a less common motif. Swans, fish and coachmen are motivic fragments. The inspiration was drawn from the history of Slovenian provinces and especially Bled, as well as folklore and tradition in the days of the authors. Motifs occurring in the folk tradition are the Water Man, the black widow and the

sunken bell. In earlier works, there were many motifs and themes related to Christian tradition, especially the worship of Mary Queen and the pilgrimage to the Bled Island. Also frequent was the actualization of the old traditions, the pagan temple of the goddess Živa on the island and the Christianization of these areas. Bled was associated

to the national-patriotic theme. The writers of this age were trying to raise their readers' national awareness. During the modern Slovenian literary period, a significant volume of literary works concerning Bled were primarily associated with the motifs and themes of love.